

KUTHY LAJOS

HAZAI REJTELMEK

ELSŐ KÖTET

TARTALOM

KUTHY LAJOS.

HAZAI REJTELMEK

I.

(Hortobágy.)

II.

(A csikós.)

III.

(A hortobágyi csárda.)

IV.

(Szállító parasztok.)

V.

(Kátay, Kopogó, Nyul Iczik, Piske Pista, Harangi talyigás.)

VI.

(Dudás Juhász. A Poltrás. Csonka Kondás.)

VII.

(A csökönösi báró Ózugi-család.)

VIII.

(Folytatás.)

IX.

(Várt s váratlan vendég.)

X.

(Séta.)

XI.

(Egy ismeretlen.)

XII.

(Házi jelenet.)

XIII.

(Pusztai halászat.)

XIV.

(Az árva halász.)

XV.

(Folytatás.)

XVI.

(A vörös dajka.)

XVII.

(Észrevételek.)

XVIII.

(Orfészkek.)

XIX.

(Alföldi tájképek.)

XX.

(Tiszta szerelem.)

XXI.

(Pusztai vacsora.)

XXII.

(Urfias tréfa.)

MÁSODIK KÖTET

TARTALOM

XXIII.

<http://mek.niif.hu/07500/07552/html/02.htm#1>

(Lóbl Simon.)

XXIV.

(Folytatás.)

XXV.

(Intéző tervek.)

XXVI.

(Vallomások.)

XXVII.

(Mariska esete.)

XXVIII.

(A besztereczi lápvidék.)

XXIX.

(Örsy Zalánka.)

XXX.

(Czeczilia családja.)

XXXI.

(Egy ifjú úr.)

XXXII.

(A kancsi.)

XXXIII.

(Dr. Márk.)

XXXIV.

(Rigó Ferke.)

XXXV.

(Bukott epikur.)

XXXVI.

(Két hullá.)

XXXVII.

(Beiktatási ünnepély.)

KUTHY LAJOS.

1813-1864.

A debreczeni öreg kollegiumban, 1832-ben, az öreg diákok közt feltűnt filigrán, finom termetével, előkelő magatartásával és urias modorával Kuthy Lajos, az érmihályfalvi kálvinista papnak, nagytiszteletű Kuthy Sándor uramnak a fia, a ki úgy festett külső hüvely tekintetében, mint valamely négylovas bihari familia sarja.

Belsejére nézve még szinte jobban: élénk szellemű, poetikus lelkű, distingvált műveltségű ifjú vala, ki a bölcselkedés mesterségét tanulván, a múzsák társaságát is kedvelé, több novellát és versezetet irván az Önképző Körben a derék Péczely professor vezetése alatt.

Bizonyára kiváló pap, sőt superintendens lett volna belőle idővel, szelid, békés nyáj fölött, ha egy látszólag apró esemény ki nem zavarja a keréknyomból s bele nem taszítja egy másik keréknyomba, mely tragikumba vezeti.

Egy Farkas János nevű jó pajtása megverte a felügyelőjét, a tanári kar kicsapta az iskolából. Az ítéletet Farkas jó barátai igazságtalannak találták s ennek kifejezéséül vele együtt eltávoztak az intézetből, köztük Kuthy is.

Búcsut mondván ezzel a papi pályának is, mint nevelő Nagyváradra került az Olasz-családhoz, itt egyszersem a jogot hallgatta és minthogy különösen vonzó és lebilincselő volt a modora, csakhamar meg tudta magát kedveltetni a megyei urakkal, a kik behozták megyei aljegyzőnek.

Most már megint szép pálya nyílt volna előtte, de megint közbejött - Farkas János. Az egykori kicsapott diák levelezett vele Pozsonyból s rajzolta eléje az országgyűlési élet csábító képeit, (maga Farkas akkor Kossuthnál írnok s lapexpeditor volt). Kuthy ellenállhatatlan vágyat érzett ilyen mozgalmas élet iránt s mintha csak diktálna a sorsnak, az egyik bihar-megyei követ fölvitte őt magával patvaristájának.

Itt következett aztán a gyöngyélet, Kuthynak való, ki ellent nem állhat a vágnak: mindig a kirakatban lenni. Az országgyűlési ifjúság ez idő szerint szinte többet nyomott, mint a dieta,

Kossuth Lajos pedig majdnem annyit maga, mint a kettő együtt. Kuthy itt is felszínen maradt, Lovassy László, az ifjúság vezérének oldalán szerepet játszott, a Kossuth hirlapjába is írogatott, úgy hogy mikor az országgyűlést 1837-ben feloszlatták s Lovassyt elfogták, Kuthyt se hagyta nyugton a hatalom; otthon az apja házánál lánczra verték s úgy vitték Budára a József-kaszárnyába, hol öt hónapig ült nyirkos tömlőczben.

Soha jellegzetesebben pálya nem indult. Ime egy ember, a ki a barrikádokon fog meghalni!

A bíróság sok zaklatás után fölmentette, csak arra irányult a törekvése, hogy kenyérhez ne jusson, (ilyen kormányzást is csak az osztrák találhat ki) s eltiltá az ügyvédi vizsga letételétől. Véges eszű bírái azt hitték, hogy hivatásától vonják el, pedig épen a felé hömpölygették. Az öt hónapi magány és elmélkedés megtermékenyíté. Nem kellett már neki csak egy lökés, hogy hivatásához jusson. Ez is megjött s ez is szerencsétlenség alakjában. Megszabadulása után Nagyváradra ment vissza, hol tárt karokkal fogadták ismerősei s mint «sokat szenvedett embert» (ez volt akkoriban a legnagyobb cím) újra megválasztották megyei aljegyzőnek. Ugyanekkor kezdett szövődni harmatos szerelmi viszonya az alispán leányával, a szép Thurzó Jettával, ki váratlanul meghalt. Ez a fájdalom kellett még neki. Isten ilyeneken neveli poétáit.

Kuthy írogatni kezdett s örült, mikor őt az erdélyi ellenzék Kolozsvárra lapszerkesztőnek híttá meg. Ebből az állásból távozva, az erdélyi országgyűlés feloszlata miatt, 1838-ban, Pestre ment s itt még egyszer megpróbálta ügyvéddé lenni, de most se engedték. Hat évvel később végre megkapta az engedélyt, de már akkor rá se gondolt többé, ünnepelt író volt már akkor, sajkáját kedvező szelek röpítették a dicsőség, hírnév felé.

Főkép a novellairás terén ért el jelentős sikert. Az Athenaeumban, a korszak legkitűnőbb folyóiratában lépett fel s rohammal vette be magát a közönség kegyeibe. Jókai még akkor kezdő író lévén, Kuthy nimbusza hova-tovább az Eötvös Józsefével vetekedett. Az ő kézirataikat ívenként száz forintjával fizették a kiadók.

De mily csillogó szerep jutott még ezenfelül a dicsvágyó ifjúnak az ekkor még kicsiny Pesten! Ő volt szép alakjával, finom modorával, izléses öltözkéivel az első gavallér, vagy mint akkor mondták, az első «arszlán». Az arisztokrata szalonok kedvencze, asszonyok bálványa, férfiak irígységének tárgya. Jókai «az irodalom grófjának» nevezte.

Sem előtte, sem utána nem élt meg író mesterségéből hasonló fényben. Őt, pompával berendezett szobából álló lakást tartott a Szarka-utczai Forray-házban, titkárja volt, a ki levelezéseit vitte, cifra huszár, harisnyás komornyik ácsorgott az előszobájában. 1839-ben megnősült, egy szép komáromi leányt, Kalicza Jankát, vett nőül, de ez a házasság szerencsétlen volt, s hamar vége lett, mint a permeteg esőnek. Elváltak s Kuthy megint visszatért a társaságokba, virágról virágra szállt, titkárja volt Batthyány Lajos grófnak, onnan fizetést is húzott, grófnékat tanított magyarul, nem fizetésért, flirtből, párbajsegédkezett, mozgalmakat szervezett, pezsgős estélyeket adott barátainak a lakásán s nemcsak novella- és regénymeséket gondolt ki magányos óráiban, hanem új kabáthajtókákat, nyakkendő megkötéseket, mert a divat utána igazodott. Tagja az Akadémiának, a Kisfaludy-Társaságnak s otthon van minden körben, még a nádorispán szűkkörű vasárnapi estélyeire is hivatalos.

Hanem ehhez az életmódhoz nem a Hippokrene forrása kellett volna, inkább egy petroleumforrás s egy aranybánya. Már 1845-ben egymást érik a foglalások a Kuthy lakásán. Semmit se használ, hogy a főrangú hölgyek összebeszélnek, megveszik a butorait árverésen és visszaajándékozzák neki. Ez csak egyszer volt. Az a hatezer forint is csak pillanatnyi

könnyebbülés, a mit a Hazai rejtelmek hoz. Pedig hatezer forint fejedelmi összeg egy regényért!

A Hazai rejtelmek körülbelül a legjobb munkája Kuthynak. Nem közönséges tehetség lép ki elének e könyvből. Mély megfigyelője a természetnek és páratlan leíró. A nyelve dagályos ugyan s emlékeztet valamely gazdag ősterületre, hol buján nő fű, dudva, virág s melyet szinte járhatatlanná fonnak az indák. A dialogok nem természetesek, az emberek se hús se vér; «csinálmány» ez mind, de mekkora erővel és tehetséggel!

Novelláiban hajhászsza a borzalmast, a hajmeresztőt és a csattanós jeleneteket. Sue a mintaképe. De alakjait szívesen veszi a magyar történelemből, mely teljesen kiaknázatlanul hever még. Leginkább nőket szeret rajzolni. Csupa Illavára való példányokat.

Anyagi bajai közt valóságos enyhületül üt be az 1848-iki mozgalom, a mikor nem volt többé se alperes, se felperes, mert egy nagyobb pert kellett eligazítani. Az első miniszteriumban a miniszterelnöki iroda igazgatója lett. Később pedig Szemere mellett mint belügyminiszteri osztálytanácsos működött s elkísérte a kormányt Debreczenbe is.

A katasztrófa után szomorú élet következett. Nem maradt egyebe, csak a tolla, de az bizony vékony szerszám lett most, és a hitelezői, a kiken semmit sem szelidített a nemzeti gyász. Egy darabig bujkált itt-amott, míg csak meg nem unta a koplalást, a nomád életet s eljött Pestre, hogy magát följelentse.

De a polgári törvényszék fölmentette. S ez a szerencséje volt az ő szomorú végzete. Inkább küldték volna Kuffsteinba vagy Olmützbe a kazamatákba.

Sajnos, a sors rosszabbat szánt neki.

Egy kis szobácskában tengődött Budán, éjjel-nappal írt, de novelláit már nem fizették jól, mert a közönség részint megfogyott, részint más kedvenczei támadtak. A bécsi kormány egy Hugó Károly nevű ujságíróat bízott meg 1853-ban azzal a küldetéssel, hogy az írókat hivatal-vállalásra bírja. Senki se ragadt lépen, csak Kuthy Lajos. A szürke kis alakok, az éhenkórászok, a bohémek mind visszautasították, de ő, «az irodalom grófja» beugrott, mert nem tudott szegény lenni.

S ezzel azután alaposan el volt temetve, sokkal jobban, mint lett volna az olmützi kazamatákban. Barátjai, ismerősei kerülték s ő is menekült előlük, mert büszke lélek volt alapjában; új barátjai nem támadtak. A lapok hasábjai bezáródtak előtte ép úgy, mint a közönség szive. Az író nem élt többé.

Le volt taszítva az Olympusról, mert nem tanult meg egyet, a mire magyar írónak mindenekelőtt el kell készülnie: nem tudott szegény lenni.

Mint hivatalnok azonban fokról-fokra előlépett, de ez már csak olyan volt, mint mikor a halottnak a koporsóban haja vagy körme nő.

Fizikailag 1864-ben mint nyugdíjazott megyefőnök halt meg Nagyváradon 51 éves korában (1813-ban született Érmihályfalván, Biharban); meg nem siratva, részvét nélkül, alig néhány ember által kísérve vitte ki egy szegényes halottas kocsi ugyanabba a temetőbe, a hol a szép Thurzó Jetta porladozik, álmodozik vőlegényének, a merész forradalmárnak viszontagságos küzdelmeiről a császári hatalom és önkény ellen.

Mikszáth Kálmán.

A JUDAIZMUS MAGYARORSZÁGON.

Vidéken:

Budapesten:

HAZAI REJTELMEK

Első kiadása megjelent 1846-1847-ben.

<http://mek.niif.hu/07500/07552/index.phtml>

